

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Гончаренка Володимира Дмитровича на дисертацію Губаня Радима Васильовича «Становлення та розвиток адміністративно-територіального устрою України в ХХ – на початку ХХІ століття (історико-правове дослідження). – Львів, 2018. – 601 с.», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Ознайомлення з дисертацією Губаня Р.В., його науковими публікаціями за темою цієї роботи, авторефератом дає мені, як офіційному опоненту, підстави надати до Спеціалізованої вченої ради Д. 35.051.03 у Львівському національному університеті імені Івана Франка наступний відгук.

Актуальність теми дослідження. Адміністративно-територіальний устрій будь-якої держави безпосередньо впливає на рівень ефективності управління країною, взаємовідносини між регіонами, вирішення економічних, соціальних, культурних потреб громадян. В сучасній же Україні досі функціонує адміністративно-територіальний устрій, запроваджений ще у період панування радянської адміністративно-командної системи управління. Тому вже давно назріла необхідність проведення кардинальної реформи адміністративно-територіального устрою України. Однак, як це показано в дисертації, незважаючи на декілька спроб її проведення, позитивних результатів так і не отримано. Не в останню чергу це пов'язано з відсутністю до написання Губанем Р. В. дисертації фундаментального (у тому числі й історико-правового) наукового дослідження самих різноманітних моделей адміністративно-територіального

устрою на різних етапах державотворчих процесів в Україні. А тому тема дисертації Губаня Р.В. є актуальною і своєчасною як з теоретичної, так і практичної точок зору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Рецензована дисертація виконана в межах пріоритетного напрямку сучасної вітчизняної історико-правової науки. Вона цілком логічно за своєю назвою, змістом, висновками, практичною цінністю вписується у теми науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Дослідження проблем гуманітарних наук (правознавство)».

Хронологічні межі дослідження. Розглядувана дисертація заявлена як історико-правове дослідження. А це вимагало визначення часових меж дослідження. У роботі ці межі визначені як ХХ – початок ХХІ століття. Така періодизація дозволила здобувачеві з'ясувати закономірності, плюси і мінуси адміністративно-територіального устрою в різних соціально-економічних, політичних умовах перебування українських територій, у тому числі перебування окремих частин України у складі інших зарубіжних країн. Такий підхід дозволив забезпечити повне і об'єктивне уявлення про сутність і значення різних варіантів адміністративно-територіального устрою України.

Структура дисертації. Структура дисертації вибудована методично правильно. Назви розділів і підрозділів змістовні, дозволяють отримати загальне уявлення про предмет і об'єкт дослідження. Кожний розділ і підрозділ містять вдало сформовані висновки, що дозволяє читачеві дисертації краще зрозуміти зміст особистого внеску здобувача у справу фундаментального історико-правового дослідження проблем адміністративно-територіального устрою України.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків, пропозицій дисертації, їх достовірність. Висока ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, пропозицій, сформульованих у дисертації, їх достовірність забезпечені використанням при її написанні значної кількості різноманітних

наукових праць фахівців в галузі адміністративно-територіального устрою як України, так і зарубіжних країн. Належний рівень обґрунтованості положень, висновків, пропозицій отримано внаслідок опрацювання Губанем Р.В. різноманітних нормативно-правових актів у сфері адміністративно-територіального устрою України на різних етапах її історії. Не в останню чергу висока ступінь обґрунтованості і достовірності положень, висновків, пропозицій, сформульованих у дисертації, досягнута внаслідок використання здобувачем шляхом введення у науковий обіг архівних матеріалів за темою дисертації.

Достовірність і обґрунтованість положень, висновків дисертації забезпечені і обраною здобувачем методологією наукового пізнання, застосуванням ним широкого спектру методів дослідження у процесі аналізу величезного фактологічного матеріалу, задіяного у процесі написання докторської дисертації.

Оцінка змісту дисертації. Зміст здійсненого здобувачем дослідження викладено у вступі, п'яти розділах дисертації, а також в узагальнюючих висновках. Джерельна база складається з 1480 найменувань.

У вступі обґрунтовано актуальність дисертації, визначено рівень вивчення теми, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, окреслено мету і задачі, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну основу, сформульовано наукову новизну одержаних результатів, подано відомості про особистий внесок здобувача, апробацію та опублікування результатів дослідження, його структуру та обсяг.

Розділ 1. «Історіографія проблеми, джерельна база та методологія дослідження» складається з трьох підрозділів. У першому з них «Історіографія дослідження» з'ясовано ступінь вивченості адміністративно-територіального устрою України у розглядуваний період. Автор дисертації довів, що, незважаючи на певні досягнення у вивченні істориками права, загальними істориками проблеми адміністративно-територіального устрою в Україні, до цього часу ще залишилося чимало питань, які потребували

подальшого наукового дослідження . Такий стан речей закономірно привів Губаня Радима Васильовича до обрання теми дисертації та її наукової розробки. Слід зазначити, що запропонована здобувачем періодизація історіографії адміністративно-територіального устрою України (с. 44) цілком обґрунтована кількісними і змістовними показниками наукових праць за темою дисертації.

Зміст підрозділу 1.2 «Джерельна база дослідження» (с. 44-50) визначається предметом і об'єктом дослідження і дає повне уявлення про різноплановий характер документальних (у тому числі архівний) матеріалів, які опрацьовані здобувачем. Здійснений ним аналіз джерельної бази дослідження переконує, що вона достатня для того , щоб належним чином забезпечити розв'язання завдань, визначених у вступі дисертації і які впливають із визначеної там же мети дослідження (с. 23-25).

У підрозділі 1.3. «Методологія дослідження» (с. 50-58) спочатку наведені різні точки зору вчених стосовно різноманітних моделей місцевого самоврядування та системи децентралізації влади тощо, що свідчить про врахування здобувачем досягнень науковців у галузі методології дослідження питань за темою дисертації. Цікавим, таким що може бути врахований при реформуванні адміністративно-територіального устрою України, є матеріал, наведений на сторінці 55 дисертації, про психологічні риси, притаманні кожному регіону України за бінарними шкалами. Цей фактор неможливо, на думку здобувача, не враховувати при проведенні адміністративно-територіальної реформи (с. 56).

Як сумлінний дослідник, Губань Р. В. не тільки навів перелік методів, використаних ним при дослідженні проблеми адміністративно-територіального устрою України (діалектичний, системно-функціональний, порівняльний, герменевтичний, правової семіотики, формально-юридичний, статистичний, моделювання, теоретико-правового прогнозування), але й показав у якому випадку той чи інший метод конкретно застосовувався.

Тобто здобувач мав надійний інструментарій при дослідженні величезного за обсягом документального матеріалу, дотичного до теми дисертації.

У другому розділі «Становлення і розвиток правового регулювання адміністративно-територіального устрою України» здійснено ґрунтовне дослідження зазначеного устрою за досить тривалий період. Розпочинається розділ підрозділом 2.1. «Правове регулювання адміністративно-територіального устрою на українських землях до початку ХХ століття» (с.61-87). Здобувач розпочав дослідження адміністративно-територіального устрою з часів Київської Русі, яка існувала у ІХ – першій третині ХІІ ст. На перший погляд, Губань Р. В. виходить далеко за визначені у назві дисертації межі дослідження. Але, на мій погляд, це цілком допустимо. Екскурс у глибину століть, для яких притаманна як державницька, так і без державницька історія України дозволяє краще зрозуміти зміст значних перетворень в адміністративно-територіальному устрої України у новітній час. Ознайомлення зі змістом першого підрозділу дає, практично, повне уявлення про адміністративно-територіальний устрій на українських землях, коли тут існувала українська національна державність у формі Київської Русі, Галицько-Волинської держави, Гетьманщини, а також у період перебування цих земель у складі Польського королівства, Великого князівства Литовського, Російської та Австрійської імперій. При цьому позитивне враження залишається від низки спостережень здобувача, які стосуються такого важливого питання, як засади, що враховувалися при проведенні на українських землях адміністративно-територіальних перетворень і яких було в їх історії чимало. Так, вельми слухним є аналіз автором дисертації Інструкції для радника Кочана, відрядженого до Галичини 3 травня 1773 р. для проведення тут адміністративно-територіальної реформи. Здобувач правильно зробив наголос на тому, що при проведенні цієї реформи Інструкція вимагала враховувати попередній адміністративно-територіальний поділ, розмір території, природні рубіжі (наявність річок і гір), а також брати до уваги напрям річок та доріг, які

повинні проходити серединою округу і забезпечувати інтереси торгівлі, сільського господарства та безперешкодне пересування війська (с. 81). Зазначені фактори можуть бути враховані і під час удосконалення сучасного адміністративно-територіального устрою України. Слушною є пропозиція здобувача стосовно того, що в сучасних умовах « під час адміністративно-територіальної реформи України варто було б враховувати і конфесійні чинники, особливо в місцях конфесійного напруження, і створювати громади, враховуючи, в тому числі, і релігійні побажання місцевого населення» (с.76). При цьому здобувач вдало обґрунтував свою позицію, спираючись на досвід утворення волостей на території українських губерній відповідно до норм «Загального положення про селян, які вийшли з кріпосної залежності» від 19 лютого 1861 р., котре регламентувало порядок формування селянського самоврядування у вигляді волості.

Підрозділ 2.2 «Становлення правового регулювання адміністративно-територіального устрою на українських землях у період національно-визвольних змагань» (с. 87-107) присвячений дослідженню пошуків оптимальної моделі адміністративно-територіального устрою за часів існування української національної державності у форму Української Народної Республіки (УНР) та Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Автор дисертації слушно зауважує, що питання нового адміністративно-територіального устрою для УНР було настільки вадливим, що йому був присвячений спеціальний закон від 6 березня 1918 р. «Про адміністративно-територіальний поділ України» (с. 94). Не оминула уваги питання про адміністративно-територіальний устрій УНР і її Конституція від 29 квітня 1918 р., на яку посилається і здобувач (с. 94). Інформація про адміністративно-територіальний устрій ЗУНР здобувачам наведена також у підрозділі 2.2. Крім того він в межах періоду визвольних змагань (1917-1921 рр.) проаналізував радянську модель адміністративно-територіального устрою УСРР, а також адміністративно-територіальний устрій на українських землях, приєднаних до Польщі, Румунії, Чехословаччини. Такий підхід до

дослідження адміністративно-територіального устрою у різних частинах України знімає питання про неповноту дослідження проблеми, визначеної у назві дисертації.

На сторінках 107-156 дисертації наводиться розгорнута науково опрацьована здобувачем інформація про правове регулювання адміністративно-територіального устрою в Україні за радянських часів, а також про подібний устрій на українських землях за часів їх перебування у складі зазначених вище іноземних держав. В дисертації цей період обмежений 1922-1938 рр.

Дослідивши адміністративно-територіальний устрій на українських землях у складі Другої Речі Посполитої, Чехословаччини та Королівства Румунії, Губань Р. В. переконливо довів, що цей устрій був реформований відповідно до законодавства зазначених держав. Цей висновок є одним з яскравих підтверджень того, що і у ХХ столітті колонізація українських земель іноземними державами закономірно призводила до пристосування адміністративно-територіального устрою українських земель до потреб цих держав, а не на користь українського населення.

Дослідивши питання декількох хвиль реформування адміністративно-територіального устрою в УСРР у 1920-х – на початку 1930-х рр., здобувач виявив мету цього реформування, визначив критерії, які при цьому враховувались, наслідки реформування адміністративно-територіального устрою у зазначений період. Так, здобувач звернув увагу на те, що при реформуванні враховувався такий важливий чинник, як кількість населення, що мешкало на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (с. 108) (село, район, населений пункт, округа). Цінним є сформульоване здобувачем наступне узагальнення: «Новий адміністративно-територіальний поділ мав проводитися відповідно до таких критеріїв: а) концентрація промисловості; б) концентрація технічних культур; в) тяжіння населення до промислово-розподільчих пунктів; г) напрям і види шляхів сполучення,

залізничних, водних та інших, а в певних випадках і д) національний склад населення» (с. 109).

У житті будь-якої країни війна на її території суттєво впливає на державно-правовий лад і право. Тому не випадково здобувач виокремив період 1939-1945 роки в окремий підрозділ 2.4 «Особливості правового регулювання адміністративно-територіального устрою українських земель у період Другої світової війни (1939 – 1945 рр.)» (с. 126-145). Автор дисертації здійснив короткий екскурс в історію приєднання західноукраїнських земель у 1939 р. до СРСР і включення їх до складу УРСР, а також впровадження у цьому регіоні радянської моделі адміністративно-територіального устрою. При цьому здобувач не безпідставно солідаризується з С. Кондратюк стосовно того, що «новий адміністративно-територіальний поділ сприяв зміцненню тоталітарного режиму шляхом насичення краю органами влади і репресивним апаратом» (с. 131).

Аналіз адміністративно-територіального устрою на території УРСР, окупованої нацистською Німеччиною, Румунією, Угорщиною, є цілком доречним. Він у котрий раз свідчить, що загарбник завжди ламає сталий адміністративно-територіальний устрій завойованої держави на свою користь. Україна у цьому відношенні у період Другої світової війни не стала винятком.

Підрозділ 2.5 «Правове регулювання адміністративно-територіального устрою УРСР у повоєнний період (1946-1990 рр.)» насичений, перш за все, різноманітною інформацією про уточнення кордонів між УРСР і сусідніми державами. Констатується, що у 1954 р. до складу УРСР увійшла Кримська область і на цьому завершилось формування території УРСР (с. 151). Потім здобувач дослідив широкий спектр питань правового регулювання адміністративно-територіального устрою УРСР. Так би мовити, стартовим у цій сфері для здобувача став такий нормативно-правовий акт, як Постанова Президії Верховної Ради Української РСР від 4 вересня 1956 р. «Про передачу деяких питань адміністративно-територіального поділу на

вирішення виконавчих комітетів обласних рад депутатів трудящих» (с. 151). Ним також досліджена низка наступних нормативних актів (Конституція УРСР 1978 р., укази Президії Верховної Ради УРСР тощо), які стосувалися правового регулювання адміністративно-територіального устрою УРСР у період хрущовської «відлиги», брежнєвського «застою», горбачовської «перебудови». Як об'єктивний дослідник, Губань Р.В. звернув увагу на ту обставину, що залишається чинним і в незалежній Україні Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 12 березня 1981 -р. «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР», яким було затверджено «Положення про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР», хоча це Положення суперечить низці норм Конституції України 1996 р., незважаючи на те, що з 1981 р. і до 2015 р. до нього були внесені зміни (с. 154). Це зайвий раз свідчить про те, що необхідно реформувати адміністративно-територіальний устрій України. На цьому обґрунтовано наполягає і автор дисертації. При цьому слушним є зауваження здобувача, що «незважаючи на бажання українського народу до реалізації власної концепції адміністративно-територіального устрою, заснованої на національних традиціях, це прагнення так і не було реалізоване з огляду на імперативний метод його регулювання в радянський період» (с. 156).

Завершується другий розділ дисертації підрозділом 2.6. «Правове регулювання адміністративно-територіального устрою в незалежній Україні» (с. 156-170). Здобувач, досить прискіпливо проаналізувавши стан цього правового регулювання, а також спроби здійснити реформування адміністративно-територіального устрою України (причому, з залученням до цієї справи різних державних органів, комісій, вчених), прийшов до невтішного висновку, що до завершення розробки належного законодавства у зазначеній сфері ще дуже далеко. Враховуючи стан речей у царині реформування адміністративно-територіального устрою України, беручи до уваги величезний історичний досвід у цій галузі, обґрунтованою є

пропозиція Губаня Р.В. стосовно створення відповідного інституційного механізму, який би «координував проведення реформи адміністративно-територіального устрою України на нинішньому етапі» (с. 173, 161).

Розділ 3 дисертації має назву «Еволюція правового статусу Автономної Республіки Крим, області, району та сільради як адміністративно-територіальних одиниць» і складається з чотирьох підрозділів, в яких досліджено правовий статус кожної з зазначених у назві розділу адміністративно-територіальних одиниць. У підрозділі 3.1 досліджено правовий статус АРК як адміністративно-територіальної одиниці. Але здобувач розпочинає цей підрозділ з аналізу правового статусу Молдавської Автономної Соціалістичної Республіки (МАСРР), утвореної у складі УСРР у 1924 р. як попередниці АРК. Такий підхід здобувача може бути підтриманий. Історичний досвід правового регулювання статусу автономної одиниці у складі унітарної української держави є актуальним і в незалежній Україні. Цей висновок підтверджується і зверненням здобувача до проблемного питання про автономію Закарпаття, що дискутувалось у 1991 р. (с. 180-182). При дослідженні процесу підготовки утворення МАСРР здобувач наводить дуже важливу інформацію про супротив керівної еліти УСРР московському центру, що проявився 18 квітня 1924 р., коли Політбюро ЦК КП(б)У проголосувало проти утворення молдавської автономії (с. 177). До речі, це не поодинокий випадок, коли націонал-комуністи з керівників УСРР, виходячи з норм Конституції СРСР 1924 р., опротестовували рішення союзних органів влади, які порушували статтю 1 цієї Конституції про компетенцію Союзу РСР, до складу якого входила і УСРР. Теза здобувача про те, що «Кремль таки наполіг на створенні автономії» (с. 178) є одним із свідчень того, що вже у середині 1920-х років почала спостерігатися тенденція підсилення централізації управління в СРСР, яка самим негативним чином проявляла себе у 1930-ті і наступні десятиліття тоталітарного комуністичного режиму радянської доби.

Корисним з наукової точки зору є дослідження, власне, історії правового статусу Криму у складі РСФРР у 1921-1954 рр., а потім Кримської області (з 1954 р.) у складі УРСР (с.188-199). Наведення здобувачем існуючих у науці точок зору стосовно причин передачі Кримської області від РРФСР до УРСР у 1954 р. (с. 198) є цілком доречним, як доречним є аналіз наукової полеміки навколо правової природи кримської автономії (с. 204-206).

Підрозділ 3.2 дисертації присвячений дослідженню еволюції правового статусу такої адміністративно-територіальної одиниці, як область. Досліджений у підрозділі нормативний матеріал, наведені здобувачем різні точки зору вчених і політиків стосовно правової природи області свідчать про неможливість найближчим часом очікувати появи цілісного вчення про область, поява якої на теренах УСРР пов'язана з 1932 роком, але існує і в сучасній незалежній Україні де-юре і де-факто. Це питання таке складне з багатьох точок зору, що навіть озброєний широким арсеналом наукових знань про адміністративно-територіальний устрій України у різні періоди її історії Губань Радим Васильович, не знайшовши нічого кращого, як, пославшись на Ігоря Зайця (котрий вважає, що утворення чи ліквідація територіальної одиниці обласного рівня створює сильний політичний та соціально-економічний резонанс) заявити: «Можливо, саме щоб уникнути небажаних наслідків, дисертант не наважився запропонувати концепцію реформи на обласному рівні, хоча обрана тема дисертації й неврегульованість питання до цього спонукали» (с. 222).

У підрозділі 3.3 «Еволюція правового статусу району як адміністративно-територіальної одиниці» (с.232-257) досліджується історія створення, реорганізації, ліквідації районної ланки адміністративно-територіального устрою як в УСРР (УРСР), так і в незалежній Україні. Слід підтримати зроблений здобувачем акцент на процесі утворення у 1920-х роках національних районів, з'ясування мети цього національного районування, а також причин їх ліквідації у 1930-х роках. Огляд

законопроектів, які на сьогоднішній день підготовлені різними фахівцями, проаналізовані здобувачем досить ретельно, у тому числі з виявленням тих критеріїв, які слід враховувати при утворенні, реорганізації чи ліквідації районів як важливої ланки в адміністративно-територіальному устрої України. При цьому слід підтримати здобувача, коли він звертає увагу на такий показник, як кількість населення, котрий неодмінно слід враховувати при, так би мовити, районуванні. В сучасних умовах катастрофічного зменшення населення країни, зазначений критерій стає найважливішим при реформуванні адміністративно-територіального устрою України.

Завершується розділ 3 дисертації підрозділом 3.4 «Еволюція правового статусу сільради як адміністративно-територіальної одиниці» (с. 257 – 277), в якому на основі аналізу достатньої джерельної бази досліджено історію утворення у 1920-х роках сільрад, які спочатку функціонували як органи управління, а не як адміністративно-територіальні одиниці. Спираючись на нормативний матеріал, здобувач з'ясував, коли сільрада отримала статус адміністративно-територіальної одиниці. Заслуговує на підтримку дослідження в дисертації практики утворення у 1920-х роках національних сільрад, які були покликані забезпечувати права національних менших у економічному, культурному, мовному питаннях. Своєчасним і корисним є здійсненим здобувачем критичний аналіз сучасного стану речей в галузі адміністративно-територіального устрою України, особливо після прийняття 5 лютого 2015 р. Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Обґрунтованим є висновок Губаня Р. В. про відсутність на сьогоднішній день наукового підходу до вироблення критеріїв утворення громад (с. 273).

У розділі 4 «Еволюція правового статусу населених пунктів та районів у містах як адміністративно-територіальних одиниць» здійснено дослідження зазначених одиниць у нормативно-правовому вимірі. Автором дисертації наведена їх класифікація, з'ясовані критерії віднесення міст до відповідних категорій, критично проаналізована сучасна нормативна база, що

регулює правовий статус міст, районів у містах, інших населених пунктів, а також низка законопроектів про статус міста, які останнім часом запропоновані різними авторами. Позитивною рисою дослідження є розгляд здобувачем такого явища в державницькій історії України, як містечко з наведенням думок сучасних дослідників про доцільність відродження містечок як традиційної форми територіальної організації розселення населення та одиниці адміністративно-територіального устрою (с. 303-304). Наведена автором дисертації важлива інформація про ліквідацію радянською владою хуторів (с.329- 331) зайвий раз свідчить про справді антиселянську сутність цієї влади. Цілком логічним є завершення підрозділу аналізом низки законопроектів останнього часу, в яких пропонуються різні підходи щодо врегулювання правового статусу сільських населених пунктів.

У завершальному п'ятому розділі дисертації «Еволюція правового статусу міста Києва та Севастополя як адміністративно-територіальних одиниць», який складається з двох підрозділів, досліджуються як нормативна база, що регулювала і регулює статус зазначених міст, так і законопроекти, покликані удосконалювати їх статус в сучасних умовах. Екскурс в історію набуття Києвом статусу столиці України здійснений, Губанем Р.В., збагачує історико-правову науку знаннями про еволюцію статусу столиці нашої держави. Так, заслуговує на увагу звернення здобувача до питання про перенесення столиці України з Харкова до Києва у 1934 р. На мій погляд, має право на існування його судження про те , що при з'ясуванні підстав цього перенесення не можна відкидати тієї обставини, що перенесення столиці до Києва «відбулося фактично відразу після Голодомору 1932-1933 рр. Тобто тоді, коли активний опір українського селянства був подоланий. І радянська влада вже не так турбувалася про безпеку урядових установ» (с. 347-348). Актуалізує дослідження еволюції правового статусу столиці України підняте у підрозділі 5.1. проблемне питання розширення меж міста Києва. При цьому може бути прийнята до уваги пропозиція здобувача про створення спеціального столичного округу з особливим статусом на базі Києва, що

могло б стати одним з варіантів вирішення далеко не однозначного питання розширення меж столиці України.

Правовий статус міста Севастополя як адміністративно-територіальної одиниці досліджено з урахуванням достатньо тривалої історії цього міста за часів його перебування у складі Російської імперії, РРФСР, УРСР, незалежної України. Акцентовано увагу на відсутності закону, який би регулював правовий статус Севастополя (с. 383), а також на змісті законопроектів про спеціальний статус цього міста. Здобувач переконливо обґрунтував висновок про незаконність анексії Російською Федерацією Кримського півострова у 2014 р., а разом з ним і міста Севастополя (с.395-402).

Завершають дисертацію підсумкові висновки (с. 407-416) у кількості 20. Їх зміст кореспондує попередньому матеріалу дисертації і носить узагальнюючий характер.

Наукова новизна положень, висновків, пропозицій дисертації. Ознайомлення зі змістом дисертації, науковими публікаціями здобувача дає підстави стверджувати, що його робота є першим комплексним науковим історико-правовим оригінальним дослідженням актуальної теми і містить наукові результати, що мають загальнонаціональне значення. Сформульовані здобувачем положення, висновки, пропозиції (наведені на сторінках 25-28 рукопису) дійсно є такими, що характеризуються новизною у трьох її вимірах: «уперше», «удосконалено», «дістали подальшого розвитку».

Позитивно оцінюючи науковий доробок Губаня Р.В, водночас слід зазначити, що рецензована дисертація містить окремі недоліки, дискусійні моменти, деякі технічні огріхи.

1. Дещо категоричним є твердження здобувача про ліквідацію Гетьманщини у 1764 році (с. 73). Цього року вийшов царський указ про скасування гетьманства як важливого інституту української державності у складі Російської імперії. Інші ж інститути автономій України у складі Росії були ліквідовані імператрицею Катериною II дещо пізніше.

2. Недостатньо навести тільки назву такого нормативного акту, як «Установа для управління губерній» 1775 р., який діяв в українських губерніях ще на початку ХХ століття (с.75). Адже це документ визначав важливі критерії поділу території на губернії і про них доцільно було сказати в дисертації.

3. Аналізуючи процес запровадження в Галичині Марією Терезією у 1782 р. округів, здобувач цілком слушно зазначає, що особливим критерієм, який брався до уваги при утворенні округів, була кількість населення на певній території. Однак стосовно цього критерія здобувачеві слід було висловити свої міркування відносно доцільності його врахування при створенні округів. Більш ретельного аналізу потребує і поділ території за етнічним критерієм, про який говориться на сторінці 84 рукопису.

4. Не зовсім зрозуміло, чому на сторінці 2 рукопису дисертації говориться про те, що «окрім нормативістського підходу до вивчення питання застосовувалися соціологічний, телеологічний та психологічний підходи», а на сторінці 58 рукопису значиться, що «у процесі написання цього дослідження ми відмовилися від нормативістського підходу на користь реалістичного». Певне протиріччя.

5. Не зовсім обґрунтовано розповсюджувати словосполучення «українські землі» на другу половину ХХ – початок ХХІ століття – період існування УРСР в межах сформованою території та незалежної України. Зазначений термін може використовуватися відносно українських територій, які свого часу перебували у складі інших держав.

6. Дискусійним вбачається віднесення історії УРСР 1946 – 1990 рр. до повоєнного періоду як це зроблено здобувачем у назві підрозділу 2.5 розділу другого дисертації (с. 145). Повоєнний період припадає на перше десятиліття після завершення Другої світової війни. А за ним в державницькій історії УРСР наступив період десталінізації, який відзначається і розширенням прав союзних республік в питаннях вирішення адміністративно-територіального поділу.

7. Здобувач помиляється, коли стверджує, що 18 березня 1921 р. у Ризі був підписаний між СРСР і Польщею договір «на вічні часи» про відмову від будь-яких воєнних територіальних претензій (с. 126). У цей час СРСР ще не існувало.

8. На сторінках 270 і 554 здобувач посилається на дисертацію І. Скуратович як на автора чоловічої статі. Насправді ж автором цитованої здобувачем дисертації є Ірина Миколаївна Скуратович, яка дійсно написала і захистила дисертацію з історії адміністративно-територіального устрою УСРР.

9. Дискусійним є твердження Губаня Р. В. про те, що незалежна Україна виступає правонаступницею Української Народної Республіки. Якщо з цим погодитися, то може виникнути загроза для територіальної цілісності сучасної України бо, як відомо, прирощення території України активно відбувався у 1939 р., 1940 р., 1945 р. за часів існування СРСР і УРСР.

10. Робота Губаня Р.В. тільки виграла б, якби він у додатках до тексту дисертації привів схему адміністративно-територіального устрою України на різних етапах її історії, а також склав таблицю, в якій відобразив критерії, якими керувалися реформатори адміністративно-територіального устрою України у відповідні періоди.

11. У тексті дисертації зустрічаються деякі технічні огріхи. Так, на сторінці 3 дисертації говориться про утворення після приєднання у 1939 році західноукраїнських земель Рівненської області замість Ровенської області. На сторінці 73 говориться про 70-ті роки XIX століття, а треба говорити про 70-ті роки XVIII століття. На сторінці 210 у назві підрозділу 3.3 замість слова «район» слід було писати слово «область». На сторінці 429 у назві джерела № 102 замість слова «ВУЦКе» необхідно писати слово «ВУЦИКе». На сторінці 558 у джерелі під номером 1184 відсутній рік видання роботи Стрельцова Л. М.

Втім, зазначені окремі недоліки та дискусійні положення дисертації не позначаються суттєво на загальній позитивній оцінці дисертаційної роботи

Губаня Р. В., яка має високу наукову і практичну цінність. Введені до наукового обігу професійно опрацьовані джерела, у тому числі архівні, а також висновки, сформульовані автором дисертації на основі їх комплексного вивчення, можуть бути корисними у процесі подальшої наукової розробки проблеми адміністративно-територіального устрою України. Положення, висновки дисертації можуть бути використаними при підготовці підручників і навчальних посібників з історії держави і права України, конституційного права України для вищих навчальних закладів юридичного профілю. Напрацювання, що містить дисертація, сформульовані пропозиції можуть бути враховані при підготовці і проведенні реформи адміністративно-територіального устрою в сучасній Україні.

Основні положення і висновки дисертації викладені здобувачем в його чисельних публікаціях, у тому числі і у монографії, відповідних наукових статтях. Результати дослідження апробовані Губанем Р.В. на багатьох наукових, науково-практичних конференціях, «круглих столах». Публікації здобувача відповідають темі і змісту дисертації. Автореферат дисертації також відповідає змісту дисертації.

Дисертація написана державною мовою, на високому науковому рівні. Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам.

Таким чином, викладене у відгуку дає підстави вважати, що дисертація Губаня Радима Васильовича «Становлення і розвиток адміністративно-територіального устрою України в ХХ – на початку ХХІ століття (історико-правове дослідження)» є завершеною, самостійно виконаною творчою, кваліфікаційною науковою працею. Здобувачем здійснено теоретичне узагальнення і вирішено важливу для вітчизняної історико-правової науки проблему, що полягає у створенні цілісної наукової концепції правового регулювання адміністративно-територіального устрою України в новітній період її історії. Дисертація за своїм змістом і формою відповідає вимогам пунктів 9, 10 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі

змінами), а також вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р № 40, а її автор Губань Радим Васильович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

В.Д.Гончаренко

20 лютого 2018 року

*Підпис проф. Гончаренко В.Д.
засвідчую*

Власний секретар

Юлія Л.В. Мейба